Eesti Kohtunike Ühing

Riigikogu Põhiseaduskomisjon
Vabariigi Valitsus

18.11.2026

Eesti Kohtunike Ühingu pöördumine seoses KRAPS muutmise eelnõuga

Eesti Kohtunike Ühinguni (EKoÜ) jõudnud teabe kohaselt on Riigikogu menetluses Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seaduse ja Riigikogu liikme staatuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (1085 SE). Eelnõuga soovitakse kehtestada kõrgemate riigiteenijate palgamäära indekseerimise erisus kuni 2031. aastani.

Eelnõu seletuskirja kohaselt on selle eesmärgiks korrigeerida Riigikogu liikmete palgakasvu, kuid eelnõu puudutab otseselt sama seadusega reguleeritud kohtunike palkasid. Kahetsusväärselt ei ole kohtunikkonda planeeritud muudatustest teavitatud ega kohtunike seisukohta eelnõu osas küsitud.

1. Kuna eelnõu puudutab otseselt kohtunike palku, ei saa EKoÜ nõustuda, et eelnõuga reguleeritud küsimus ei kuulu Euroopa Liidu õiguse kohaldamise alasse.

Kohtunikel on õigus nõuda riigilt oma sõltumatuse, erapooletuse ja asjatundlikkuse tagamiseks piisavat palka või muud hüvitist (vt Riigikohtu üldkogu otsus asjas nr 3-3-1-59-07, p-d 30–34 ning Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 5-17-43/12, p 42; C-64/16: *Associação Sindical dos Juízes Portugueses*, p 45). Kohtuniku ametipalga vähendamise lubatavuse tingimused tulenevad nii Riigikohtu kui Euroopa Kohtu praktikast (vrd nt C-146/23: *Sąd Rejonowy w Białymstoku*, p 49 ja C-647/21: *D. K. (Dessaisissement d'un juge)*, p 67 ning Riigikohtu üldkogu otsus asjas nr 3-4-1-29-13, p 44.5). Eksitav on eelnõu seletuskirjas toodud märge, et eelnõu tulemusena ametipalgas ei vähene. KRAPSis sisalduva indekseerimise eesmärgiks on välistada reaalpalga vähenemine inflatsiooni tingimustes. Viimaste aastate inflatsiooni tõttu on kohtunike ametipalga tegelik väärtus ja konkurentsivõimelisus vähenenud.

2. EKoÜ hinnangul on juba käesoleval ajal kehtivas KRAPSis sätestatud palkade ajutine indekseerimise külmutamine vastuolus põhiseadusega. Eesti kohtunike sellekohane halduskaebus on hetkel Riigikohtu menetluses.

Varasemalt on Tallinna Halduskohus lähtunud piirangu lubatavust hinnates sellest, et 1. aprillil 2028 taastub senine palgaarvestus. Tallinna Halduskohus hoiatas otsuses sõnaselgelt, et pikaajalise või järjestikuste väikeste sammudega toimuva palga või palgatõusu vähendamise kumulatiivne mõju võib kaasa tuua kohtuniku subjektiivsete õiguste rikkumise (07.04.2025 otsus asjas nr 3-24-1252, p-d 48 ja 49). Tartu Ringkonnakohus rõhutas samuti, et põhiseaduspärasuse kontrollimisel lähtub kohus piirangu lõppemisest 31. märtsil 2028; ühtlasi nõustus ta halduskohtu põhjendustega, mille kohaselt on kohtunikel õiguspärane ootus üldise indekseerimise taastumisele hiljemalt 1. aprillist 2028 (11.05.2026 otsus asjas nr 3-24-1218, p-d 4, 8 ja 11).

Seega tähendaks piirangu pikendamine kõrvalekaldumist just neist eeldustest, millele kohtud on senise meetme lubatavust hinnates tuginenud. See riivaks õigustatud ootust seaduses lubatud palgakorralduse taastumisele.

Vähendatud indekseerimisega jätkamine saaks seega EKoÜ hinnangul olla põhiseaduspärane üksnes eriti kaalukatel, varem ettenägematutel ja erandlikel asjaoludel. Selliseid asjaolusid ei esine.

3. Peame vajalikuks rõhutada, et õigusemõistmine kuulub demokraatliku riigi põhifunktsioonide hulka. Õigusemõistmist ei ole võimalik teostada, kui puuduvad kvalifitseeritud kohtunikud.

Kohtusüsteemi on viimastel aastatel tabanud ulatuslikud eelarve kärped, kuid kohtute töökoormus ei ole vähenenud. Vastupidi – näiteks halduskohtute koormus on muuhulgas suurenenud rändesurve tõttu oluliselt suurenenud. Eesti on alates 2026. aastast seisnud silmitsi ulatusliku rändekriisiga millega pikemaajaliseks toimetulekuks võib Eesti kohtusüsteemil tulevikus võimekus puududa[1].

Viimastel aastatel on ametis olevad kohtunikud hakanud ametist lahkuma, mh ülekoormusest tingitud terviseprobleemide ja paremate töötingimuste tõttu mujal. Tegu on ametikohaga, kus töötavate inimeste väljavalimisse ja väljaõppesse on riik palju ressursse suunanud. Kohtunike kogemustel vaidluste lahendamisel on ühiskonnale suur väärtus. Seetõttu kaasneb iga sellise inimese lahkumisega suur kulu kohtusüsteemile ja ühiskonnale. Probleemi tõsidust kinnitab see, et uute kohtunike ametisse nimetamiseks korraldatud konkursid on luhtunud. Hiljuti jäid täitmata kõik 4 Viru Maakohtu kohtuniku kohta ning üks Harju Maakohtu kohtuniku koht. Sisuliselt konkurents ametikohtadele puudub.

Seetõttu leiame, et kohtunike palkade indekseerimise edasine külmutamine võib seada õigusemõistmise korrakohase toimimise otseselt ohtu.

4. Riigi eelarveliste vahendite kokkuhoid on kahtlemata poliitiline otsustus, kuid ainuüksi eesmärk rahalisi vahendeid kokku hoida kohtunike palkade arvelt ei saa EKoÜ hinnangul olla piisav põhjendus. Osundame, et kokkuhoiupoliitikale vaatamata on 2026. aastal avalikult kättesaadavate andmete kohaselt palgad tõusnud kõikides ministeerimites (sh on osades ministeeriumites olnud palgatõus kuni 14%[2]).

Teisalt on riik vaatamata eelarveliste vahendite kokkuhoiu vajadusele endiselt valmis tegema erinevaid ulatuslikke investeeringuid, mis ei pruugi olla vältimatult vajalikud. Riik saab ilmselt ka edaspidi toimida ilma paljude investeerimisprojektideta, kuid riigi toimimine ilma kohtusüsteemita ei ole võimalik. Seetõttu palume Teil tehtavaid poliitilisi valikuid hoolikalt kaaluda.

Palume samuti Põhiseaduskomisjonilt võimalust olla edaspidi eelnõu menetlemisel kaasatud.

Austusega

(*allkirjastatud digitaalselt*)
Anu Uritam
Eesti Kohtunike Ühingu esimees

1 https://www.ohtuleht.ee/1170451/randesurve-annab-jarele-eestis-on-kinni-peetud-ule-400-inimese-smugeldajad-istuvad-turmis;

2 https://www.err.ee/1610151442/aastaga-tousid-palgad-koikides-ministeeriumites.